

Adam ROGALA-LEWICKI

Polskie Towarzystwo Geopolityczne

ARCHITEKTURA ROZWIĄZAŃ PRAWNYCH W ZAKRESIE ZRZESZEŃ BRANŻOWYCH ORAZ IZB GOSPODARCZYCH W SEKTORZE ZBROJENIOWYM

Abstrakt:

Opracowanie zawiera analizę struktury organizacyjno-prawnej gospodarek wybranych państw. Jest to przegląd porównawczy sporządzony w oparciu o dostępne informacje oraz źródła prawa, prezentujący kwestie związane z organizacją funkcjonowania zrzeszeń korporacyjnych i branżowych przedsiębiorców. Z racji obszerności zagadnienia zastrzega się, iż niniejszy tekst ma charakter kompilacyjny, zbiorczo traktujący informacje ze źródeł powszechnie dostępnych. Nie uwzględnia on niektórych szczegółowych regulacji prawnych obowiązujących w konkretnych państwach, względnie rozwiązań stosowanych w wybranych modelach organizacyjnych izb branżowych. W szczególności skoncentrowano się na sektorze zbrojeniowym, rozpatrywanym z perspektywy całości gospodarki, w odniesieniu do przyjętych modeli (prywatno i publiczno-prawnych, korporacyjnych) oraz zgodności z normami międzynarodowymi.

Słowa kluczowe: izba gospodarcza, bezpieczeństwo, sektor zbrojeniowy, związki przemysłowo-handlowe.

Rozwój i typologia izb gospodarczych

Pierwsza oficjalna struktura integrująca przedsiębiorców powstała w 1599 roku w Marsylii. Kolejne przedsięwzięcia o charakterze izb gospodarczych były zawiązywane przede wszystkim w Niderlandach (przykładowo w poł. XVII w. w Brugii). Do najstarszych zrzeszeń gospodarczych należy także *The Glasgow Chamber of Commerce*, założona w 1783 roku oraz izby angielskie zlokalizowane w Hull, Leeds, a także izba w Belfaście. Pierwsze związki handlowe w Ameryce Północnej zarejestrowano jako *Jersey Chamber* oraz *New York City Chamber* – obie założone w 1768 roku. Liczba zrzeszonych w izbie członków oscyluje od kilku lub kilkadziesiątu lokalnych przedsiębiorców do przykładowo 800 tys. podmiotów stowarzyszonych w ramach *Paris Île-de-France Regional Chamber of Commerce and Industry*. Najnowsze

**Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych
oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym,
Przeгляд Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.**

statystyki wskazują, że niektóre organizacje handlowe w Chinach integrują ponad milion członków.

Na świecie występuje wiele różnych modeli strukturalnych i organizacyjnych izb gospodarczych. Z uwagi na zasięg oddziaływania izby dzielą się na te lokalne (*community*), regionalne/miejskie (*city and regional*), ogólnokrajowe (*state*), oraz międzynarodowe. Z oczywistych względów izby regionalne i miejskie koncentrują swoje działania na reprezentowaniu i udzielaniu wsparcia przedsiębiorcom funkcjonującym w zasięgu oddziaływania zrzeszenia. Stąd w ramach kooperacji z sektorem publicznym współpraca głównie odbywa się na poziomie władzy lokalnej/samorządowej. Tu należy wyeksponować, iż w warunkach amerykańskich izby regionalne nie pokrywają się idealnie znaczeniowo z izbami miejskimi, które mają dużo dłuższą tradycję. Warto wspomnieć, iż historyczne wydarzenie znane pod określeniem *The Boston Tea Party*, zostało zorganizowane jako protest w 1773 roku m.in. przez *Boston Chamber of Commerce*. Według danych *Association for Chamber of Commerce Executives (ACCE)* w 2005 roku funkcjonowało w USA prawie 3 tys. izb gospodarczych o ugruntowanej finansowo strukturze organizacyjnej, z tego ponad 100 reprezentujących interesy handlowe spółek amerykańskich za granicą, oraz tysiące podmiotów (o różnej strukturze prawnej), działających głównie w oparciu o wolontariat (Okulicz-Kozaryn 2016). Izby o zasięgu ogólnokrajowym najczęściej posiadają status organizacji, które zabierają głos w imieniu całego środowiska handlowego, lub poszczególnych jego sektorów gospodarczych, w sprawach kluczowych, np. współpracując z władzą centralną, opiniując bądź biorąc udział w procesie legislacyjnym, przede wszystkim jako adwokat interesów ogólnogospodarczych, a nie wyłącznie poszczególnych grup – członków. Stąd w ramach podstawowego przeglądu, należy również odnotować, bez wskazywania na różnorodność, fakt podziału izb ze względu na przedmiot działalności podmiotów handlowych, które zrzeszają.

Istotnym z prawnego punktu widzenia jest podział izb ze względu na architekturę prawno-właścicielską. Na świecie występują izby prywatne, państwowe oraz o strukturze mieszanej. Jasnym jest, że podział ten uzupełnia wcześniej wskazane rozróżnienie, wskazujące na zasięg oraz przedmiot operacyjny. W niektórych krajach panuje model, w którym przynależności do izb gospodarczo-handlowych jest obowiązkowa z mocy prawa, a organizacje zrzeszające przedsiębiorców mają statut podmiotów prawa publicznego, podczas gdy w innych przynależność do izby gospodarczej jest dobrowolna. Stosując pewne uproszczenie można przyjąć, iż pierwszy model występuje w głównych państwach UE (Francja, Niemcy, Włochy, Hiszpania, Austria) oraz w Japonii, natomiast drugi model jest charakterystyczny dla państw anglosaskich (*common law*): USA, Wielka Brytania, Kanada, ale również dla niektórych innych państw: Szwecja, Finlandia, Norwegia czy Dania. W pierwszym schemacie prawo kształtuje uprawnienia izb gospodarczych w przestrzeni prawa

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

publicznego, np. przenosząc część kompetencji publiczno-administracyjnych ze sfery tzw. *imperium*, czy wprowadzając obowiązki konsultacyjne po stronie organów państwowych.

Przykładowo w Niemczech funkcjonuje Związek Izb Przemysłowych i Handlowych (*DIHK, Industrie und Handelskammer*) jako organizacja nadrzędna wobec 82 (niektóre źródła: 79) Izb Przemysłowo-Handlowych (*IHK*), podporządkowana ministrowi ds. gospodarki. Najwięcej jest ich w Nadrenii Północnej – Westfalii (16) i w Badenii-Wirtembergii (12). Jako jednostki prawa publicznego *IHK* podlegają nadzorowi państwa, jednakże jedynie w zakresie przestrzegania prawa. Ministrowie gospodarki krajów związkowych jako organy nadzorcze mogą ingerować w działalność Izb tylko w przypadku naruszenia prawa. Jako obowiązujące prawo respektowane są również różnorodne statuty Izb jako normy prawne. Izby są samodzielnymi podmiotami prawa publicznego i obejmują one swym zasięgiem terytorialnym określone regiony Niemiec. Są to instytucje finansowo, organizacyjnie i personalnie samodzielne. Izby Przemysłowo-Handlowe pokrywają koszty swojej działalności z opłat różnego rodzaju oraz ze składek. Każde z przedsiębiorstw ma obowiązek odprowadzania składek do swojej *IHK*, których wysokość jest uzależniona od potencjału firmy. Przynależność do Izb jest przymusowa. Wylączone z tego są jedynie spółdzielnie oraz podmioty prowadzące poboczną działalność rolniczą. Wszystkie niemieckie przedsiębiorstwa - poza zakładami rzemieślniczymi, osobami wykonującymi wolne zawody oraz gospodarstwami rolniczymi - skupionymi w innego typu organizacjach - są ustawowo zobligowane do członkostwa. Wskutek tego *DIHK* występuje w imieniu ponad 3,2 milionów przedsiębiorców. Przykładowo *IHK München* zrzesza ponad 350 tys. firm. Ponieważ członkami Izby są nie tylko wielkie przedsiębiorstwa ale i np. restauratorzy czy właściciele sklepów detalicznych, reprezentuje ona cały przekrój podmiotów gospodarczych. Prywatne izby handlowe nie mogą konkurować skalą z *IHK*. Obowiązek członkostwa obejmuje również oddziały firm zagranicznych. Jedynie firmy państwowe (komunalne) mogą być członkami Izb na zasadzie dobrowolnej przynależności (Balcerek-Kosiarz 2016).

Przegląd architektury izb gospodarczych należy uzupełnić o podział na te podmioty, na które legislator krajowy delegował obowiązki publiczne, wychodzące poza zakres korzyści jedynie przedsiębiorców zrzeszonych w danej izbie oraz te, które realizują wyłącznie zadania związane z pieczę nad interesami swoich członków. I tak Niemieckie Izby Przemysłowo-Handlowe są przykładem obowiązkowej struktury branżowo-korporacyjnej, na którą ustawodawca nałożył szereg różnych zadań publicznych i administracyjnych. Działają bowiem m.in. jako komisje rozjemcze przy sporach z zakresu konkurencji, prowadzą egzaminy zawodowe, są upoważnione do wystawiania różnorodnych zaświadczeń dla przedłożenia w kraju lub za granicą, np. tzw. świadectw pochodzenia, carnets ATA, uwierzytelniania faktur handlowych oraz

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

rejestrowania tzw. lokalizacji ekologicznej (*Öko-Standorte*). Również Polska może służyć za przykład wykorzystania potencjału izb gospodarczych.

Zarówno w pierwszym modelu, w którym izby gospodarcze korzystają z prymatu *imperium* delegowanej władzy państwowej, jak i w drugim wzorze kompetencyjnym, w którym izby gospodarcze są wyłączone poza nawias domeny publicznej i koncentrują się na zadaniach o charakterze prywatno-prawnym i merkantylnym, mającym na celu zwiększenie szans inwestycyjno-handlowych, a w konsekwencji obroty podmiotów zrzeszonych – występuje specyficzny typ izb dedykowanych do rozwijania bilateralnych relacji handlowych pomiędzy przedsiębiorcami z różnych krajów. Bilateralne izby zawsze funkcjonują w oparciu o przepisy prawa krajowego jednego z państw afiliowanych przy izbie. Np. Polsko-Turecka Izba Gospodarcza jest podmiotem prawa polskiego w rozumieniu ustawy o izbach gospodarczych. Choć wszystkie izby powstają z inicjatywy samych przedsiębiorców, to funkcjonowanie części z nich jest rezultatem wcześniej zwartych porozumień międzypaństwowych. Ta kategoria izb łączy w sobie elementy prawa międzynarodowego, krajowego publicznego i prywatnego. Za przykład inicjacyjny może posłużyć Protokół w sprawie pogłębienia i rozszerzenia współpracy polsko-francuskiej w dziedzinie gospodarki i przemysłu, podpisany w Paryżu dnia 7 maja 1976 r., czy Traktat o przyjaźni i solidarności między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską z 1991 roku¹. Jako przykłady mogą służyć w tym przypadku umowy o współpracy gospodarczej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządami wybranych państw, w których umawiające się Strony deklarują, iż będą sprzyjać rozwojowi wzajemnie korzystnej współpracy gospodarczej we wszystkich dziedzinach i sektorach gospodarki na zasadach równości i wzajemnych korzyści. Współpraca realizowana w ramach takich umów jest ukierunkowana m.in. na wykorzystanie potencjału gospodarczego dla wzmocnienia dwustronnych stosunków gospodarczych, czy intensyfikację dwustronnych stosunków gospodarczych, w szczególności w sferze inwestycji, innowacji i finansowania przedsięwzięć gospodarczych. W umowach wskazuje się wprost, iż „właściwe organy państw Umawiających się Stron będą sprzyjać tworzeniu i działalności przedstawicielstw, oddziałów, mieszanych izb gospodarczych i innych podmiotów gospodarczych. Zasady tworzenia i prowadzenia działalności przez przedstawicielstwa, oddziały, mieszane izby gospodarcze i inne podmioty gospodarcze określa prawo obowiązujące w państwie Umawiającej się Strony, na terytorium którego podejmują one działalność”². Wśród izb gospodarczych

¹ Traktat o przyjaźni i solidarności między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską z dnia 9 kwietnia 1991 r. (Dz.U. 1992 Nr 81, poz. 415).

² Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Mołdowy o współpracy gospodarczej z dnia 7 września 2006 r. (M.P. 2007 Nr 56, poz. 629); Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

bilateralnych z udziałem podmiotów polskich można wskazać kilkadziesiąt powołanych w celu rozwoju stosunków dwustronnych pomiędzy danymi krajami (Bialecki, Januskiewicz, Ořeziak, 2007). Do najważniejszych należą m.in.: Amerykańska Izba Handlowa w Polsce, Brytyjsko-Polska Izba Handlowa, Francuska Izba Przemysłowo Handlowa w Polsce, Polsko-Chińska Izba Gospodarcza, Polsko-Amerykańska Izba Gospodarcza, Niderlandzko-Polska Izba Gospodarcza, Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa, ale lista zawiera także takie podmioty jak Kurdyjsko-Polska Izba Handlowa, Polska Izba Handlowa dla Bliskiego Wschodu, a także Związek Pracodawców Shokokai.

Jednocześnie powoływane są lustrzane odbicia izb bilateralnych państwie – kooperancie. I tak obok Francuskiej Izby Przemysłowo Handlowej w Polsce (*Chambre de Commerce et d'Industrie en Pologne*), wcześniej Klub Francuskiego Patronatu (*Club du Patronat*), funkcjonuje Polska Izba Handlowo-Przemysłowa we Francji powołana na mocy francuskiego rozporządzenia ministerialnego z dnia 2 maja 1997 (na fundamentach utworzonego w 1994 roku stowarzyszenia *France Pologne Entreprises*). Równoległe z Włoską Izbą Handlowo-Przemysłową w Polsce funkcjonuje utworzona w 1994 roku Włosko-Polska Izba Handlowo-Przemysłowa (*Camera di Commercio e Industria Italo-Polacca*), która mieści się w Mediolanie, jako kontynuator przedwojennej, powołanej w 1932 Izby Handlowej Polsko-Włoskiej (*Camera di Commercio Italo-Polacca*), której siedziba w latach 1927-1930 mieściła się w Rzymie, w latach 1934-1938 w Mediolanie. Z kolei Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa, AHK Polska (*Deutsch-Polnische Industrie- und Handelskammer, AHK Polen*) jest największą izbą bilateralną w Polsce. PNIPH jest też jedną z 83 niemieckich Zagranicznych Izb Przemysłowo-Handlowych *AHK*, uznana przez *DIHK* oraz Krajową Izbę Gospodarczą. Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa jest nie tylko izbą bilateralną z największą ilością firm członkowskich w Polsce, ale również jedną z największych *AHK* na świecie. *AHK* Polska reprezentuje interesy około 1000 firm członkowskich. W sierpniu 2007 roku została powołana Polska Izba Gospodarcza w Niemczech (*Polnische Wirtschaftskammer in Deutschland e.V.*) z siedzibą w Düsseldorfie. Izby handlowe, w tym bilateralne, zrzeszone są w struktury skupiające tego typu podmioty: (a) integrujące środowisko na poziomie krajowym, np. w ramach Krajowej Izby Gospodarczej, (b) zrzeszające bardziej znaczące izby bilateralne operujące w Polsce, np. w ramach *International Group of Chambers of Commerce in Poland*, (c) na poziomie międzynarodowym, np. w ramach *The Association of European Chambers of Commerce and Industry – Eurochambers*, *World Chambers Federation*, czy *ICC – International Chamber of Commerce* - wszystkie zajmujące się ustalaniem reguł dotyczących transakcji handlowych oraz międzynarodowym arbitrażem gospodarczym (Popiołek, red., t. 9, 2013). Te

gospodarczej z dnia 4 marca 2005 r. (M.P. 2006 Nr 59, poz. 628); Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Korei o współpracy gospodarczej z dnia 3 grudnia 2004 r. (M.P. 2005 Nr 59, poz. 792).

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

ostatnie określane są mianem izb multilateralnych (*multilateral chambers*), cechującym się tym, że ich członkowie wywodzą się wielu (więcej niż dwóch) krajów. Szacuje się, że współcześnie zarejestrowanych jest ponad 13 tys. podmiotów w ramach oficjalnych danych *Worldchambers Network Registry*. Istotnym rodzajem izb gospodarczych są zrzeszenia przedsiębiorców reprezentujących konkretny sektor, bądź podsektor przemysłu, usług, towarów. Przykładowo branża hutnicza, szczególnie traktowana jako element sektora zbrojeniowego, jest w Europie zintegrowana strukturalnie wewnątrz zarówno krajowych izb gospodarczych współpracujących ze sobą (Tab. 1), jak i zrzeszeń ponadnarodowych. Do najważniejszych należą: (1) The World Steel Association, (2) Europejskiej Konfederacji Przemysłu Żelaza i Stali – Eurofer, (3) Europejskie Stowarzyszenie Producentów Rur Stalowych – ESTA.

Tab. 1. Izby gospodarcze sektora hutniczego w Europie

Hutnicza Izba Przemysłowo-Handlowa	Polska
UK Steel	Wielka Brytania
Federacciai - Federazione delle Imprese Siderurgiche Italiane	Włochy
UNESID - Unión de Empresas Siderúrgicas Todos los derechos reservados	Hiszpania
FFA - Fédération Française de l'acier	Francja
GSV - Groupement de la Sidérurgie - Staalindustrie Verbond	Belgia
WV Stahl - Die Wirtschaftsvereinigung Stahl	Niemcy
MVAE - A Magyar Vas- és Acélipari Egyesülés	Węgry
SIJ - Slovenska industrija jekla, d. d.	Słowenia
WKO - Wirtschaftskammer Österreich	Austria
HŽ - Hutnictví Železa, a.s.	Czechy
UniRomSider - Uniunea Producatorilor de Otel din Romania	Rumunia

Źródło: <http://www.hiph.org/WSPOLPRACA/asocjacje.php> (29.12.2016).

The World Steel Association zostało utworzone jako Międzynarodowy Instytut Żelaza i Stali (International Iron and Steel Institute IISI) w 1967 r. Jest to organizacja typu "non-profit" z biurem głównym w Brukseli (Belgia). World Steel Association reprezentuje około 170 producentów stali (włączając w to 17 z 20 największych przedsiębiorstw hutniczych świata), narodowe i regionalne asocjacje hutnicze oraz hutnicze instytuty badawcze. Członkowie WSA

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

wytwarzają około 85% światowej produkcji stali. (zob. <http://www.hiph.org/WSPOLPRACA/iisi.php>). Z kolei Eurofer jest Europejską Konfederacją Przemysłu Żelaza i Stali, założoną w 1976 roku w Brukseli. Jej celem jest współpraca z federacjami narodowymi i przedsiębiorstwami we wszystkich sprawach, które wpływają na rozwój europejskiego przemysłu hutniczego, reprezentacja wspólnych interesów członków poprzez instytucje trzecie, głównie poprzez instytucje europejskie i inne organizacje międzynarodowe. ESTA (Europejskie Stowarzyszenie Producentów Rur Stalowych) zrzesza asocjacje narodowe krajów Unii Europejskiej oraz głównych producentów rur stalowych ze szwem i bez szwu. Celem stowarzyszenia jest promowanie i obrona interesów przemysłu rur stalowych wewnątrz Unii Europejskiej (<http://www.hiph.org/WSPOLPRACA/esta.php>).

Osobną kategorią, wymykającą się z tradycyjnego podziału zrzeszeń handlowych, są inicjatywy łączące przedsiębiorców w celu realizacji specjalnie dedykowanych funkcji i usług, o charakterze odmiennym od klasycznego modelu izb gospodarczych. Przykładem takiego przedsięwzięcia może być inicjatywa *sui generis* pod nazwą: „*Better Business Bureau*”, która zrzesza dobrowolnie przedsiębiorców gotowych na poddanie się wewnątrz-organizacyjnej kontroli jakościowej w zakresie oferowanych towarów i usług. Stąd należy przyjąć, iż o ile tradycyjna izba reprezentuje interesy wyłącznie zrzeszonych w niej członków, to *BBB* dba także o interesy klientów poszczególnych członków tej izby. Przynależność do platformy nakłada bowiem na przedsiębiorców konieczność poddania się formule operacyjnej, która sprowadza się do możliwości zwrócenia się bezpośrednio do izby ze skargą na postępowanie przedsiębiorcy, zrzeszonego w *BBB*. W konsekwencji izba dba o jakość świadczonych usług przez podmioty stowarzyszone. W zamian oferuje konkretne korzyści. Po pierwsze sam fakt przynależności do *BBB* jest pozytywnie odbierany przez szeroko rozumianą sferę konsumencką, budując zaufanie do klientów. Członkowie izby uzyskują wymierne zyski handlowe, marketingowe i wizerunkowe. Przyjmuje się bowiem, że w projekcie uczestniczą tylko odpowiedzialni przedsiębiorcy, którzy nie boją się nadzoru. *BBB* w 2013 roku obsłużyło ok. 123 milionów zapytań od konsumentów, dokonując kontroli u ponad 4 milionów przedsiębiorców. *BBB* zapewnia także platformę pozwalającą na polubowne rozwiązywanie sporów³.

Modele organizacyjne zrzeszeń gospodarczych w wybranych państwach, z emfazą na sektor zbrojeniowy

Niemcy

Do największych organizacji zrzeszających podmioty o charakterze przemysłowo-handlowym w Niemczech należy zaliczyć m.in. Federalny

³ Zob. <https://www.bbb.org/council/about/annual-reports/> (28.12.2016).

**Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych
oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym,
Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.**

Związek Przemysłu Niemieckiego (*Bundesverband der Deutschen Industrie, BDI*), integrujący ok. 40 branż przemysłowych, Federalny Związek Niemieckiego Handlu Zagranicznego (*Bundesverband des Deutschen Gross- und Aussenhandels, BGA*), Afrika-Verein Business Development GmbH, Niemiecką Izbę Przemysłowo-Handlową (*DIHK*), oraz poszczególne największe izby landowe z siedzibami w Berlinie, Kolonii, Frankfurtu, w Monachium i w Hamburgu (Kostecki, red., 2005). DIHK jako centralna organizacja dla wszystkich niemieckich izb przemysłowo-handlowych bierze udział w procesie kształtowania opinii w przestrzeni polityki gospodarczej oraz rozwiązań prawnych w tym zakresie na wszystkich szczeblach administracji państwowej. W ścisłej współpracy z samorządami przedstawia swoje stanowisko w odniesieniu do planów budżetowych, stawek podatków, planów inwestycyjnych, planów zagospodarowania przestrzennego, w tym rozwoju miast oraz ochrony środowiska. Na poziomie krajów związkowych izby razem z rządem i ministerstwami danego kraju związkowego współdziałają przy kształtowaniu przedsięwzięć wspierania gospodarki oraz planowania infrastruktury transportowej. Na szczeblu federalnym DIHK wywiera wpływ na politykę rządu federalnego, również w zakresie negocjacji międzynarodowych. Izby są zapoznawane ze wszelkimi projektami ustaw lub rozporządzeń, dotyczącymi kwestii gospodarczych, zarówno przez odpowiednie resorty jak i komisje Bundestagu. Od 1969 roku Izby nadzorują prowadzenie nauki zawodów w przedsiębiorstwach. Izby przeprowadzają odpowiednie egzaminy częściowe (*Zwischenprüfungen*) oraz końcowe zawodowe (rocznie ok. 270 tys. egzaminów). W tym celu izby dysponują 24 tys. komisji egzaminacyjnych, składających się z przedstawicieli pracodawców, pracobiorców oraz nauczycieli szkół danego zawodu. Izby udzielają skupionym w nich przedsiębiorstwom różnych form wsparcia, głównie w sferze prawa oraz stosunków gospodarczych z zagranicą. W tym celu powoływane są specjalne podmioty: (a) Izby Handlowe za Granicą (*Außenhandelskammern*), (b) Delegatury Gospodarki Niemieckiej (*Delegiertenbüros der Deutschen Wirtschaft*), (c) Przedstawicielstwa (*Repräsentanzen*) gospodarki niemieckiej (Charytonowicz i inni, 2015; Nowocień 2016; Dahl 2015).

Przedsiębiorstwa z przemysłu zbrojeniowego zrzeszone są zarówno w Federalnym Związku Przemysłu Niemieckiego (BDI), jak i landowych izbach przemysłowo-handlowych (IHT). Cechą charakterystyczną niemieckich firm zbrojeniowych jest ich struktura własnościowa. Niemiecki przemysł obronny w dominującej większości znajduje się w rękach prywatnych. Stąd przedsiębiorstwa zbrojeniowe są firmami prywatnymi. Wyjątek stanowi koncern Airbus Group, w którym 12% udziałów ma niemiecki rząd poprzez Grupę Bankową KfW. Należy zauważyć, iż w przypadku przejęcia ponad 25% udziałów niemieckiej prywatnej firmy zbrojeniowej (zaliczanej do przedsiębiorstw strategicznych) przez inwestora z państw trzecich (spoza UE i EFTA) rząd federalny ma możliwość skontrolowania takiej transakcji i zgłoszenia wobec niej sprzeciwu.

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

W październiku 2009 roku wiodące firmy sektora (Rheinmetall, Krauss-Maffei Wegmann, Diehl, ThyssenKrupp, Lürssen) utworzyły Federalny Związek Przemysłu Obronnego RFN (*Bundesverband der Deutschen Sicherheits- und Verteidigungsindustrie, BDSV*), z siedzibą w Berlinie, w którego skład wchodzi 115 przedsiębiorstw, także małych i średnich. Celem powstania tej organizacji było utworzenie zaplecza lobbującego, które mogłoby lepiej koordynować współpracę sektora z niemieckim rządem i parlamentem oraz innymi przedsiębiorstwami europejskimi. Należy się spodziewać, że wpływ federalnego związku na sektor zbrojeniowy będzie systematycznie rósł (Jankowski 2012).

BDSV ma za zadanie lobbować na rzecz interesów firm członkowskich m.in. wobec rządu i parlamentu oraz wśród opinii publicznej i w mediach, tak by poprzez integrację środowiska po pierwsze wypracowywać wspólne stanowisko, po drugie wzmocnić pozycję promocyjną w procesie negocjowania kontaktów czy generalnie dbania o interesy branży. BDSV działa jako link pomiędzy niemieckim sektorem przemysłu obronnego, polityką, społeczeństwem oraz mediami. BDSV jest członkiem ASD (*AeroSpace & Defence Industries Association of Europe*), NIAG (*NATO Industrial Advisory Group*) oraz DWT (*Deutsche Gesellschaft für Wehrtechnik; German Association for Defence Technology*). Do BDSV należy kilkadziesiąt firm, w tym m.in. Daimler AG, Diehl Defence Holding GmbH, EADS Deutschland GmbH, Eurocopter DEUTSCHLAND GmbH, Dynamit Nobel Defence GmbHFR, Lürssen Werft GmbH & Co., Kärcher Futuretech GmbH, MBDA Deutschland GmbHMTU, Friedrichshafen GmbH, Rheinmetall AG, oraz ThyssenKrupp Marine Systems GmbH.

Obok BDSV istotną i dłużej funkcjonującą grupą lobbującą jest ponadto Federalny Związek Niemieckiego Przemysłu Lotniczego i Kosmicznego (BDLI), który skupia ok. 200 firm, w tym część produkujących również na potrzeby przemysłu zbrojeniowego oraz inne branżowe związki przemysłowe, w których zrzeszone są firmy produkujące również dla sektora zbrojeniowego. Ponadto, w formie dobrowolnego stowarzyszenia funkcjonuje grupa o nazwie *Gruppe Wehrtechnische Messen (GWM)*, jako platforma mająca promować markę „German Defence Technology” na świecie, szczególnie w kontekście promocji eksportu niemieckich produktów zbrojeniowych. BDSV oraz GWM nie stanowią dla siebie konkurencji, albowiem zrzeszają podobne, lub te same podmioty (Rogała-Lewicki 2017).

Francja

We Francji sektor zbrojeniowy jest pod kontrolą i zarządem Skarbu Państwa. Do organów odpowiedzialnych za kondycję branży zbrojeniowej wchodzi: Rząd i Premier, Ministerstwo Gospodarki i Finansów, Ministerstwo ds. Odbudowy Zdolności Produkcyjnych, Ministerstwo Handlu Zagranicznego, Ministerstwo Ekologii, Zrównoważonego Rozwoju i Energii, Ministerstwo Rolnictwa, Żywności i Leśnictwa, Generalna Dyrekcja Finansów Publicznych, Dyrekcja ds. Turystyki przy Ministerstwie ds. Rzemiosła, Handlu Wewnętrznego

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

i Turystyki, Francuska Agencja Skarbu, Francuska Agencja ds. Inwestycji Międzynarodowych AFII, oraz Bank Francji⁴. Samorządy gospodarcze we Francji zorganizowane są w oparciu o aktywność zarówno instytucji publicznych, jak i prywatnych, posiadając status: (a) organu administracji, (b) stowarzyszenia działającego na podstawie ustawy o stowarzyszeniach lub (c) zakładu publicznego. Na poziomie departamentu lub gminy działają także spółki o kapitale mieszanym. W takiej spółce około 80% udziałów posiada departament lub gmina, a pozostała część znajduje się w rękach prywatnych (Walkowiak 2016).

Najważniejszą rolę w dziedzinie promocji gospodarczej na poziomie administracji centralnej odgrywają Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Gospodarki, Finansów i Przemysłu oraz tzw. Delegacja ds. zagospodarowania przestrzennego i działań regionalnych. „Działania podejmowane przez te podmioty stanowią część tzw. dyplomacji ekonomicznej (*la diplomatie économique*), która zastąpiła dawniej stosowaną dyplomację handlową (*la diplomatie commerciale*). Ministerstwo Spraw Zagranicznych w strukturze organizacyjnej rządu francuskiego posiada Dyрекcję Generalną do spraw współpracy międzynarodowej i rozwoju (DGCID), w której wyodrębniono kilka dyrekcji zajmujących się promowaniem eksportu, oraz Dyрекcję do spraw ekonomicznych i finansowych (DAEF). Zagadnieniem promocji gospodarczej zajmują się również służby ekonomiczne misji dyplomatycznych i urzędy konsularne. DGCiD opracowuje i wspiera projekty nauczania i rozpowszechniania języka francuskiego oraz promocji medialnej kraju za granicą. DAEF zajmuje się międzynarodowymi problemami ekonomicznymi i finansowymi, ze szczególnym naciskiem na ich związek z polityką eksportową. Rola DAEF polega na zbieraniu dokumentacji, we współpracy z dyrekcjami o charakterze geograficznym, innymi ministerstwami oraz przedsiębiorstwami francuskimi. Dyrekcja ds. zagadnień przemysłowych i eksportowych prowadzi negocjacje o wielostronnej i dwustronnej współpracy przemysłowej, gdy chodzi o „projekty o znaczeniu strategicznym” i tzw. „wielkie kontrakty” dotyczące przemysłu kosmicznego i energetyki jądrowej. Oprócz tego istnieje ministerialna misja „*entreprises*” - jako mała komórka utrzymująca stały kontakt z 98 wielkimi grupami przemysłowymi i finansowymi. Z kolei w Ministerstwie Gospodarki, Finansów i Przemysłu istnieje Dyrekcja Skarbu, która uczestniczy w opracowywaniu i prowadzeniu polityki gospodarczej i finansowej Francji oraz udziela zezwoleń w przypadku inwestycji zagranicznych w przedsiębiorstwa już istniejące, których wartość jest znacząca. Funkcjonuje także Dyrekcja do Spraw Zagranicznych Stosunków Gospodarczych (DREE), która przygotowuje i realizuje politykę państwa w zakresie międzynarodowych stosunków gospodarczych i rozwoju przedsiębiorstw, gdy chodzi o eksport towarów i usług

4 Informator ekonomiczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/europa/francja/> (27.12.2016).

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeczeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

oraz inwestycje francuskie za granicą oraz zagraniczne we Francji. Przykładowo, szacuje się, że DREE posiada sieć 166 placówek ekspansji ekonomicznej (PEE) w 118 krajach.

Nadto na poziomie centralnym usytuowana jest Delegacja do Spraw Zagospodarowania Przestrzennego i Działań Regionalnych (DATAR), jako instytucja o charakterze międzyministerialnym, znajdująca się w dyspozycji Ministra Zagospodarowania Przestrzennego. Działania DATAR mają charakter doradczy i pozostawiają inwestorom swobodę wyboru miejsca. Z inicjatywy DATAR utworzono w 1992 r. *L'Association Invest in France Network*, które skupia podmioty zajmujące się rozwojem regionalnym oraz przedsiębiorstwa i instytucje finansowe z sektora państwowego i prywatnego. DATAR wraz z biurami Invest in France Agencies jest narzędziem promocji kraju, poszukuje zagranicznych rynków zbytu oraz inwestorów, którzy chcieliby zainwestować we Francji. Invest posiada wiele biur znajdujących się w Europie, w Ameryce oraz w Azji (Pietras 2002).

Na szczeblu regionalnym działa wiele instytucji, które zajmują się głównie pozyskiwaniem zagranicznych inwestycji. Najbardziej prężne posiadają przedstawicielstwa poza granicami. W większości są to podmioty działające jako stowarzyszenia, których założycielami są organy władzy państwowej lub samorządu terytorialnego. Pod opieką DREE działa Francuska Agencja ds. Międzynarodowego Rozwoju Przedsiębiorstw - UBIFRANCE (daw. Agencja na rzecz promocji międzynarodowej francuskich technologii i przedsiębiorstw - CFME ACTM). Jego członkami są przedsiębiorstwa i organizacje zawodowe (ok. 3 tys.), których celem jest inicjowanie i koordynowanie działań promocyjnych. UBIFRANCE prowadzi 3 rodzaje działalności: (a) promuje technologie i produkty francuskie poza granicami; (b) przekazuje poprzez swoje biura prasowe informacje o francuskich produktach i technologiach do czasopism specjalistycznych; (c) pomaga przedsiębiorstwom francuskim poza granicami. Pod zwierzchnictwem Ministra Gospodarki, na szczeblu lokalnym działają Izby Handlu i Przemysłu (CCI). Posiadają status prawny zakładów publicznych. CCI z danego obszaru skupione są w Izbach Regionalnych Handlu i Przemysłu (CRCI), które wykonują zadania dwójakiego rodzaju: (a) reprezentują regionalne interesy przemysłowe i handlowe w stosunku do władz państwowych oraz (b) koordynują działania lokalnych Izb Handlu i Przemysłu z danego obszaru. Na poziomie krajowym izby lokalne i regionalne skupione są w utworzonym w 1964 r. Zgromadzeniu Francuskich Izb Handlu i Przemysłu (ACFCI). Zgromadzenie reprezentuje Izby na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej, prowadzi działalność izb lokalnych i regionalnych oraz konstruuje jednolite stanowisko wobec organów władzy państwowej⁵.

⁵ Zob. <https://france.trade.gov.pl/pl/adresy/1239,adresy.html>; <http://www.ccipf.org/>; <http://www.ambafrance-pl.org/> (29.12.2016).

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

Szacuje się, że we Francji działa około 5 000 firm z branży obronnej, które zapewniają ponad 400 000 miejsc pracy, stanowiąc 1/4 potencjału Unii Europejskiej. Warto jeszcze raz wyeksponować, iż sektor zbrojeniowy w większości przypadków, pod względem własnościowym, znajduje się w rękach publicznych. Niemniej równolegle firmy zbrojeniowe są członkami Izb Handlu i Przemysłu (CCI), są także skupione są w Izbach Regionalnych Handlu i Przemysłu (CRCI), oraz na poziomie krajowym w Zgromadzeniu Francuskich Izb Handlu i Przemysłu (ACFCI). Nadto profitują z działalności Francuskiej Izby Handlowej i Przemysłowej za Granicą (CCIFE), Francuskiego Centrum Handlu Zagranicznego oraz Francuskiej Agencji ds. Międzynarodowego Rozwoju Przedsiębiorstw – UBIFRANCE – bez względu na fakt, czy ww. są zorganizowane w formie stowarzyszeń, jednostek budżetowych, czy bezpośrednio podlegają relewantnemu ministrowi.

Włochy

Samorząd gospodarczy we Włoszech jest zorganizowany w sposób analogiczny do rozwiązań francuskich. Istnieją organizacje o proweniencji publicznoprawnej oraz zrzeszenia prywatne. Do najważniejszych należą: (a) Włoskie Izby Handlowe, (b) Związek Włoskich Izb Handlowych Za Granicą, (c) Zrzeszenie Przedsiębiorstw Włoskich, (d) Stowarzyszenie Handlowo-Przemysłowe, (e) Włoski Instytut Handlu Zagranicznego. Siedziba Instytutu znajduje się w Rzymie, z której koordynowana jest praca 17 biur krajowych i 117 zagranicznych w 83 krajach świata. Działania mają na celu dostarczenie usług i doradztwa, rozwój działań promocyjnych na rzecz poszczególnych przedsiębiorstw i na rzecz państwa włoskiego, dostarczając informacji o kraju, jego możliwościach gospodarczych, konkurencji międzynarodowej i klimacie inwestycyjnym. Przemysł zbrojeniowy skoncentrowany jest wokół potężnej państwowej grupy Finmeccanica oraz największego potentata stocznioowego Fincantieri⁶. Firma ta posiada stocznie w Monfalcone (Gorzia), Marghera (Wenecja), Sestri Ponente (Genua), Ancona, Castellammare di Stabia (Neapol) oraz Palermo. Finmeccanica z siedzibą w Rzymie zatrudnia prawie 50 tys. pracowników i w 2015 roku odnotowała obrót na poziomie 13 miliardów euro i przychodów na poziomie 527 milionów euro. Leonardo-Finmeccanica jest 9 największym dostawcą broni na świecie. 30.2% udziałów w firmie znajduje się w rękach Skarbu Państwa. Firma składa się z siedmiu pionów operacyjnych: Helicopters, Aircraft, Aerostructures, Airborne & Space Systems, Land & Naval Defence Electronics, Defence Systems, Security & Information Systems. Udziałowcami i kooperantami Finmeccanici są m.in.: AgustaWestland, Alenia Aermacchi, Selex ES, Oto Melara and WASS. Spółka wchodzi w skład joint ventures z DRS Technologies, Telespazio, Thales Alenia Space, MBDA and ATR. Od dnia 1 stycznia 2017 roku Spółka zmieni nazwę na Leonardo S.p.A. –

⁶Zob. <http://www.italpolchamber.it/pl/home> (29.12.2016).

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

nawiązując do włoskiego dziedzictwa Leonardo da Vinci (Fleurant et cons. 2015). Zarówno Leonardo-Finmeccanica, jak i Fincantieri są członkami relewantnych regionalnych Izb Handlowych, Zrzeszenia Przedsiębiorstw Włoskich, jak również korzystają z dobrodziejstw działalności Włoskiego Instytut Handlu Zagranicznego, Związku Włoskich Izb Handlowych Za Granicą.

Wielka Brytania

Brytyjski model handlowych zrzeszeń branżowych jest odmienny od przedstawionych wyżej i charakteryzuje się wielością podmiotów, projektów i inicjatyw o proveniencji prywatnej. Poza centralnymi instytucjami państwowymi odpowiedzialnymi za prowadzenie polityki zbrojeniowej: *Home Office, Ministry of Defence* – występuje cała gama różnych instytucji i organów prawa prywatnego. Głównymi organizacjami zrzeszającymi przedsiębiorców w strukturze izby gospodarczej na Wyspach są: (1) *British Chambers of Commerce, BCC*; (2) *Confederation of British Industry, CBI*; (3) *Federation of Small Businesses*. BCC jest ciałem o charakterze ogólnokrajowym, przy którym akredytowanych jest 52 lokalnych izb gospodarczych, łącznie reprezentujących ok. 100 tys. przedsiębiorców, od najmniejszych start-upów po wielkie koncerny zbrojeniowe. BCC ma swoje biura główne w Londynie oraz Coventry. System akredytacji pozwala uzyskać lokalnej izbie gospodarczej wsparcie formalne BCC, ale tylko pod warunkiem spełnienia wszystkich kryteriów jakościowych BCC. Izby, które spełniają wymogi mogą korzystać ze wszelkich form wsparcia oraz używać znaku: “*BCC Accredited*”⁷. Z kolei CBI jest klasycznym prywatnoprawnym zrzeszeniem przedsiębiorców reprezentujących prawie 200 tys. firm zrzeszonych w formie tzw. członkostwa bezpośredniego oraz pośredniego. W ramach CBI funkcjonuje ok. 140 innych form stowarzyszeń gospodarczych i około-handlowych ze wszystkich branż. Innym rodzajem podmiotu, zarejestrowanym w formie prywatnego stowarzyszenia, jest ADS Group Ltd (*Aerospace Defence Security*), całkowicie finansowane przez Farnborough International Limited (FIL), które z kolei jest głównym organizatorem Farnborough International Airshow. ADS ściśle współpracuje jako członek, względnie jest udziałowcem takich projektach jak m.in.: *Aerospace Growth Partnership, Aerospace and Defence Federation, Aerospace and Defence Industries Association of Europe, Defence Growth Partnership, Defence Industries Council, Defence Suppliers Forum, Aerospace Technology Institute, Department for Business, Energy & Industrial Strategy, Farnborough International, The Royal Aeronautical Society*. Stowarzyszenie ADS skupia przedsiębiorstwa branży wojskowej, lotniczej, kosmicznej i bezpieczeństwa. Według przedstawicieli tej instytucji reprezentuje

⁷ Zob. <http://www.britishchambers.org.uk/about-the-bcc/chamber-accreditation.html> (28.12.2016).

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

ona ok. 500 tys. pracowników. W ubiegłym roku zatrudniające ich przedsiębiorstwa zanotowały obrót 60 mld GBP, przy eksporcie rządu 25 mld⁸.

Polska

W Polsce zarejestrowanych jest ponad 100 izb gospodarczych. Spoglądając na profil aktywności poszczególnych, można dokonać dystynkcji ze względu na sektor, lub kryterium geograficzne. I tak funkcjonują izby: (a) ogólne, statutowo wspierające szeroko rozumianą aktywność handlową i gospodarczą na terenie całego kraju i zagranicą, np. Polska Izba Handlu, (b) ukierunkowane na promocję współpracy międzynarodowej – pobudzające relacje biznesowo-handlowe przedsiębiorców z Polski oraz dedykowanego kraju, np. Polsko-Amerykańska fundacja Doradztwa dla Małych Przedsiębiorstw, (c) regionalne, np. Łódzka Izba Przemysłowo-Handlowa, Górnicza Izba Przemysłowo-Handlowa.

Izby przemysłowo-handlowe, nazywane również samorządem gospodarczym, funkcjonują jako korporacja prawa prywatnego, ale samorządem *de facto* nie są. Są prywatnymi stowarzyszeniami o dobrowolnym członkostwie i bez władztwa administracyjnego. W relacji do organów administracji rządowej nie są partnerami. W tej sytuacji polscy przedsiębiorcy, najbardziej kompetentny czynnik społeczny w dziedzinie gospodarczej, są pozbawieni wpływu na ład rynkowy i politykę państwa – inaczej niż w Polsce w okresie II Rzeczypospolitej, kiedy izby przemysłowo-handlowe działały według modelu francuskiego, były instytucjami samorządu gospodarczego w znaczeniu teorii prawa administracyjnego, czyli korporacjami prawa publicznego o obligatoryjnym członkostwie i władztwie administracyjnym (Wykretowicz 2016; Cyganek 2004). Izby gospodarcze mogą na zasadzie dobrowolności zrzeszać się w Krajowej Izbie Gospodarczej, z tym zastrzeżeniem, że w Krajowej Izbie Gospodarczej mogą zrzeszać się również organizacje gospodarcze i społeczne. Wymogiem jest charakter działalności, który musi łączyć się z wspieraniem rozwoju gospodarczego. Krajowa Izba Gospodarcza reprezentuje wspólne interesy gospodarcze zgrupowanych członków. Aktualnie zrzesza ich 148. Analiza profili aktywności izb gospodarczych w Polsce pozwala sformułować wniosek, iż aktualnie jest zarejestrowana jedna izba, której działalność – zarówno w aspekcie sektorowym, jak i terytorialnym – odnosiłaby się do branży zbrojeniowej i sprzętu wojskowego (jest to Polska Izba Producentów na Rzecz Obronności Kraju) oraz jedno stowarzyszenie (Stowarzyszenie Dostawców na Rzecz Służb Mundurowych). Jednocześnie funkcjonują izby gospodarcze o charakterze ogólnym, np. przemysłowo-handlowe, rzemieślnicze, przedsiębiorczości, importerów, eksporterów, czy wspierania inicjatyw gospodarczych – w ramach, których są lub mogą być rzeczzone podmioty handlowe działające w branży militarnej lub okołomilitarnej (częściowo

⁸ http://www.altair.com.pl/news/view?news_id=3951 (30.12.2016).

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

oferujące produkty lub usługi), wreszcie są podmioty (izby, stowarzyszenia) sektorowe, zrzeszające przedsiębiorców z danej dziedziny handlowej (wpisującej się w zakres szeroko rozumianej aktywności gospodarczej realizującej zlecenia wojskowe).

Literatura

- Balcerek-Kosiarz M., 2016, *Spoleczna gospodarka rynkowa. Ordoliberalna koncepcja polityki gospodarczej w Republice Federalnej Niemiec* [w:] S. Wykrętowicz (red.), *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce na tle Europy i Stanów Zjednoczonych*, Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań.
- Bialecki K., Januszkiewicz W., Oręziak L., 2007, *Leksykon handlu zagranicznego*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Charytonowicz J., Modzelewska A., Strojny M., Trusiewicz M., Żuchowski F., 2015, *Perspektywiczne sąsiedztwo. Polsko-niemieckie relacje gospodarcze*, AHK Polska, KPMG, Warszawa.
- Cyganek S., 2004, *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce i w Niemczech*, Poznań.
- Dahl M., 2015, *Niemiecki model społecznej gospodarki rynkowej jako wzór dla polskich przemian systemowych po 1989 roku*, DW Elipsa, Warszawa.
- Fleurant A., Perlo-Freeman S., Wezeman P.D., Wezeman S.T., Kelly N., 2015, *The Sipri Top 100 Arms-producing and military services Companies 2014*, Sipri Fact Sheet 2015, Stockholm.
- Jankowski D., 2012, *Rola przemysłu zbrojeniowego w gospodarce RFN*, Biuletyn Instytutu Zachodniego, Nr 86.
- Kostecki Z., (red.), 2005, *Rynek niemiecki. Poradnik dla inwestorów i eksporterów*, Wydział Ekonomiczno-Handlowy Ambasady RP w RFN, Berlin.
- Kubiak K., 2016, *System organizacji izb handlowych we Włoszech* [w:] S. Wykrętowicz (red.), *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce na tle Europy i Stanów Zjednoczonych*, WSB, Poznań.
- Nowocien E., 2002, *Informator o instytucjach rządu Republiki Federalnej Niemiec oraz Najważniejsze organizacje gospodarcze Republiki Federalnej Niemiec*, Wydział Ekonomiczno-Handlowy Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Federalnej Niemiec, Berlin.
- Okulicz-Kozaryn A., 2016, *Ustrój prawny i zadania Amerykańskiej Izby Handlowej* [w:] S. Wykrętowicz (red.), *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce na tle Europy i Stanów Zjednoczonych*, Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań.
- Popiolek W., (red.), 2013, red., Warszawa 2013. *Międzynarodowe prawo handlowe. System Prawa Handlowego*, Tom 9, C.H. Beck, Warszawa.
- Pietras, E., 2002, *Instytucjonalne aspekty promocji gospodarczej we Francji*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Biuletyn Nr 58.
- Rogała-Lewicki A., 2017, *Integracja europejskiego przemysłu obronnego*, Przegląd Geopolityczny, tom 19, s. 142-161.

Rogała-Lewicki, A., Architektura rozwiązań prawnych w zakresie zrzeszeń branżowych oraz izb gospodarczych w sektorze zbrojeniowym, Przegląd Geopolityczny, 20, 2017, s. 178-193.

Walkowiak K., 2016, *Izby handlu i przemysłu we Francji* [w:] S. Wykrętowicz (red.), *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce na tle Europy i Stanów Zjednoczonych*, WSB, Poznań.

Wykrętowicz S., (red.), 2016, *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce na tle Europy i Stanów Zjednoczonych*, Poznań 2016.

Legal and organizational models of chambers of commerce in the defense sector

The first official structure integrating business was founded in 1599 in Marseilles. The oldest British association – The Glasgow Chamber of Commerce, was founded in 1783. The first ones in North America, both – Chamber Jersey and New York City Chamber – were established in 1768. Currently, the largest chamber - Paris Île-de-France Regional Chamber of Commerce and Industry - associates 800 000 companies, although some trade organizations in China integrates more than one million members. Considering the spatial influence chambers are divided into sectorial (community), regional/ municipal, national and international. The division of the chambers due to legal ownership (private, state and mixed) is also important. There are countries where affiliation of the chamber is mandatory, and states where voluntary integration predominates. The first occurs in the continental Europe and Japan, while the second model is characteristic to Anglo-Saxon countries (common law): USA, UK, Canada, but also to the Scandinavian countries. There are also chambers provided with the power of public law. National chambers are associated at the national level and at the international level, for example in Eurochambers, World Chambers Federation, International Chamber of Commerce (as multilateral chambers). Bilateral chambers always operate on the basis of national law of the member affiliated. For example, in Germany defense industry companies are associated both within the Federal Association of German Industry (BDI), and Chambers of Commerce and Industry (IHF) and the Federal Association of German Defence Industry (Bundesverband der Deutschen und Sicherheits-Verteidigungsindustrie, BDSV), which includes leading companies in relevant sector (Rheinmetall, Krauss-Maffei Wegmann, Diehl, ThyssenKrupp Lürssen). An important type of chambers are these representing particular industrial (business) sector – for example, metallurgical industry in Europe is integrated in both the national chambers, as well as within the framework of international associations: The World Steel Association, Eurofer, or ESTA.

Key words: chamber of commerce, security, economic sector, commerce and industry unions.